

Frédéric Haas met zijn Dame

Spelen met Bach

Klavecinist Frédéric Haas voert *Das Wohltemperirte Klavier* van Johann Sebastian Bach uit, en hij speelt de preludes en fuga's in een ter plekke bedachte volgorde.

‘We ontmoeten een tedere, zachte Bach, zelfs een bedaarde Bach.’

Daar staat ze dan ‘De Dame’ - het uiterst zeldzame en wonderbaarlijk mooi klinkend klavecimbel dat in 1751 werd gebouwd door Henri Hemsch. Een wulps ‘dame’ ook, vooral wanneer zij haar klep open heeft. Aan de binnenkant zien we geschilderde taferelen van ontklede vrouwen in een innige omstrengeling. Zij doen duidelijk meer dan poseren alleen. Nog vijf minuten en deze lelieblanke lijven zullen ook gestreeld worden door Bachs goddelijke klanken van *Das wohltemperirte Clavier*. En het is de Franse klavecijnist Frédéric Haas die dit allemaal mogelijk maakt.

Zuiver

Frédéric Haas heeft een bijzondere band met ‘t Huis te Poort, het kerkzaalcomplex van de oud-katholieke kerk waar zijn Bach-recital zal plaatsvinden. Daarom heeft hij bij hoge uitzondering zijn kostbare Hemsch-klavecimbel - in 2010 ‘Instrument in Residence’ op het Festival Oude Muziek - meegenomen naar Schiedam. Haas presenteert er zijn nieuwe dubbel-cd: het tweede boek van Bachs *Das*

wohltemperirte Clavier. De welgetempereerde stemming (de afwijkende spelling in het Duits nemen we over van het originele handschrift van Bach) maakte het mogelijk om in alle toonsoorten redelijk zuiver te spelen. Naast de alom geroemde Hemsch, is er nog iets bijzonders aan deze uitvoering. Het werk bestaat uit 48 delen, paarsgewijs een prelude en een fuga, in alle mogelijke toonsoorten, eerst majeur, dan mineur. De gebruikelijk volgorde is om te beginnen in C en dan steeds een halve toon op te schuiven. Haas doet dit niet. Op de cd, en ook tijdens zijn recital in Schiedam, speelt hij de preludes en fuga’s in een willekeurige volgorde.

Kriskras

Staande voor zijn Hemsch legt de in stemmig zwart geklede klavecijnist uit dat de chromatisch oplopende volgorde vanaf C net zo arbitrair is als de alfabetische volgorde van de woorden in een woordenboek, een volgorde die niets zegt over de onderlinge samenhang of betekenis. “Vroeger,” herinnert hij zich, “bekroop mij altijd een gevoel van neerslachtigheid wanneer ik het boek voor de zoveelste keer had uitgespeeld, want ik wist dat ik die berg snel weer een keer zou moeten beklimmen. Vanaf het moment dat ik de partituur op een willekeurige pagina opensloeg om vervol-

gens kriskras te spelen waar ik zin in had, voelde ik de behoefte om dat ook een keer tijdens een recital te doen. Dat moment is nu aangebroken. Naar mijn gevoel heeft *Das wohltemperirte Clavier* net als een theaterstuk een mise en scène nodig (letterlijk: een plaatsing op het toneel) om tot een zinvol geheel te komen dat in overeenstemming is met de stemming van de uitvoerder en de sfeer in de zaal.”

Al was het de eerste keer dat Haas Bachs meesterwerk in een willekeurige, ter plekke bedachte volgorde speelde, toch had hij maar weinig tijd nodig om te besluiten wat de volgende prelude of fuga zou zijn. Zodra de laatste klanken waren weggestorven, bladerde hij gedecideerd naar het volgende stuk in de bundel partituren die voor hem stond. Wij willen, na afloop, dan ook weten of het écht de eerste keer was, dat hij dit waagstuk en plein public vertoonde... Heb je, als je moet kiezen uit 48 mogelijkheden, niet net even wat meer tijd nodig? “Mensen zijn heel gevoelig voor timing,” reageert hij stellig. “De manier waarop de aaneenschakeling plaatsvindt is belangrijk. Als je te lange stiltes laat vallen dan – hij maakt fluitend een duikgebaar met z’n hand – ben je de aandacht kwijt. Je moet toch een zekere spanningsboog in stand houden. Daarentegen moet je de mensen ook de kans geven om even op adem te komen, anders krijgt zo’n concert een verstikkend karakter.”

Parcours vol emoties

Maar had hij het dan écht helemaal niet voorbereid? “Natuurlijk had ik van tevoren wel een beetje zitten denken over hoe ik het zou doen. Welke stukken bijvoorbeeld mooi zouden zijn om mee te eindigen. Dat ik met iets makkelijkers moest beginnen. Als je meteen met een hele moeilijk fuga begint, ben je een deel van het publiek al kwijt – en dat is niet ideaal natuurlijk... Je moet toch een sfeer opbouwen. Dus dat begin had ik wel in mijn hoofd. Maar voor wat er daarna zou komen was het toch een beetje: dan ga ik dit óf dat spelen. Soms hield ik mij helemaal niet aan die voornemens en soms wel. In de pauze heb ik alles weer eens overdacht en aangepast. Ik heb niet alleen rekening gehouden met het publiek, maar ook met mezelf. Het blijft een erg vermoeiende onderneming. Je kunt het je niet permitteren om je voor de pauze helemaal kapot te spelen óf om het moeilijkste tot het laatst te bewaren terwijl je eigenlijk al niet meer

kan. Stukken met te veel kruisen of mollen moet je niet aan het einde zetten. Dat vergt niet alleen te veel van mij, maar ook van het publiek. Maar het is fantastische muziek. Ik vind het een van de meest fantastisch bundels muziek ooit! Maar hoe maak je dat – Haas switcht van het Frans naar het Engels – enjoyable? Een concert is voor het publiek toch een parcours vol wisselende emoties. Soms is het triest, dan weer gespannen, af en toe kun je ook weer ontspannen. Ik probeer dat een beetje over de avond te spreiden.”

Opgewarmde zaal

Bepalen de ‘vibraties’ van de zaal zijn spel? “Zeker! Als ik speel geef ik veel, maar ik ontvang ook veel uit de zaal. Daarom is het vaak makkelijker spelen aan het einde, dan aan het begin. Aan het begin weet je nooit of je wel een positieve band met je publiek kun opbouwen. Dan is het aftasten. Als dat wel lukt, dan geeft dat veel energie, ook al ben je tegen het einde moe. Een tijdje terug deed ik een soort double bill met een pianist: Ik speelde eerst een minuut of twintig, daarna hij. Na afloop zei hij tegen mij: het was zó fijn om voor een ‘opgewarmde’ zaal te spelen! Wanneer je in je eentje recitals speelt, moet je dat altijd zelf doen. Je moet het publiek als het ware je wil opleggen of dresser: ze komen namelijk van buiten, uit een heel andere atmosfeer. Als dat is gelukt, als je hen voor je hebt gewonnen, dan dragen ze je bij wijze van spreken van stuk naar stuk. Dat is de magie van een recital.”

Is hij bang voor de stiltes tussen de stukken, de momenten waarop hij – voor die avond althans – essentiële keuzes moet maken? “Je hebt stiltes en stiltes. Je moet heel goed luisteren wát voor stilte je hoort en voelt. In *Das Wohltemperirte Clavier* zitten hele ingewikkelde stukken, maar we ontmoeten daar ook een tedere, zachte Bach, zelfs een bedaarde Bach. Rustig kan saai worden. Daarom luister ik goed naar het soort stilte. Stiltes kunnen onrustig zijn. Maar als het echt stil is, dan voel ik met zekerheid dat ik nóg wel een mooi, vredig stuk kan spelen.”

RUUD MEIJER

